

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisdiednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Hegedüs István.

Rovatvezetők: DR. BARTÓK ISTVÁN, BENEDEK SAMU, FAZAKAS JÓZSEF, RIEGER JÁNOS.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetően a szerkesztőhöz (lakása bel-farkasutca 15. szám); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — Propper Ferencz egyleti pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (csillagútca, 7. sz. a.) küldendők.

Jobb később mint soha.

II.

Miben található oka a közoktatásügyi miniszter ur által megrótt tájékoztatlanságnak? Először magában a tanító-képzésben. A tanító-képzés terén meglehetősen kapkodás uralkodott és uralkodik ma is.

A középiskola szétszúllott tagjait veszi föl felvételi vizsgálat nélkül. A többnyire az elnyomorodott családok beteges légkörében felnőtt serdülő ifju legkényesebb korában megy át egy oly intézetbe, melyben nem a középiskola tananyagát kellene (a latin, hellén és részben a német nyelven kívül) átadni, oly mértékben, mely majdnem az érettségi vizsgálatra való képesítés mértékének felel meg, de a középtanoda 4 alsó osztályában elsajátított tananyagot kellene a népoktatás körében felhasználható és okvetlenül felhasználandó kiegészítésekkel szélesbiteni; oly annyira a leendő néptanító sajátjává tenni, hogy a maga nyelvén tudja is azt átadni.

Hogyan akarjuk oktatástán és neveléstán elvei, bár mily szép alakban történő előadásával czélt érni? Hiszen a bölcselmi képzettség vajmi parányi mértékével sem bíró, egyébként is ritkán helyes irányban indult ifju lelkét agyon nyomja e felette nehéz tangyárgy. Kénytelen passiv álláspontra szorulni; betanulja az elveket; elperegteti a tanképesítő vizsgálaton. De vérébe át nem megy.

Mondhatja valaki: de hát oktatás és neveléstán tanítása nélkül a tanító-képzés lucus a non lucendo (azaz jómagyar közmondással: örlés kőnélkül). Én is azt tartom; de az ifjut oda kell érlelni, hogy a lelki világ bonyolult kérdésével foglalkozó tudományt hasznosan is tanulja. Tudom, hogy megtettek az illető tanárok minden tőlük kitelhetőt arra, hogy a lehető gyakorlatias módon sajátíttassák el növendékeikkel a kiszabott tananyagot. De, hogy érjenek el sikert, ha a tantárgyakból kimért tananyag a középoktatás elvei

szerént van kezelve, sőt kimérve is? Azoknak a növendékeknek, kiknek legalább 70 %-ja gyenge előképzésben részesült hivatásának meg nem felelő uton hajtattott, kifáradt; mértéktelen sokat kell újra emlézniök, roppant sok tudományos adattal kell elméjüket terhelniök és hozzá, miután elkedvetlenültek, akkor buzditják, sarkalják őket arra a teremő és ugyancsak a szellem rugékonyságát igénylő pályára, melyet néptanítói pálya czimmel tisztelt meg a köztudat.

Hiszen csak most adtak ki igazán arra való olvasó könyvet! Nem egy tantárgy tanításánál a középiskolák számára kidolgozott kézikönyvet használják.

Nem akarok egyéb tantárgyra hivatkozni, mint a magyar nyelvre és irodalomra. A magyar-irodalom termékeinek megismerésére kap-e kedvet a növendék, ha egy középiskolai tankönyv adat halmazát elsajátítja? Hiszen épen az a különbség van a népiskola és a középiskola álláspontja közt, hogy amaz bevezetett egész ismeretkört igyekszik adni, ez pedig az egyetemre készít elő és így a tudomány szomjas ifju lelkét a tovább haladásra akarván sarkalni, a tudományok alapelveit adván át, csak tájékozza a végtelen mezőn a főbb irányok iránt.

A néptanítóban a legszerencsétlenebb vonás a szellemi gőg fölébredése. És nem ezt ébresztgetjük-e következetesen a „sokat markol keveset szorit“-féle képzés által?

Nem az egyes tanárookra hárítható a felelősség. Ők lehetőleg enyhítik a rendszer nyomasztó hatását.

Abban találni a baj forrását, hogy megelégszünk három évi tanító-képzéssel. Hogy lehessen a tapasztalati lélektan meglehetősen alapos, ez nem zárja ki, hogy az gyakorlati is legyen, ismerete nélkül a nevelés és oktatástant sikerrel tárgyalni? De, hogy lehessen oly előképzésben részesült növendékeknek lélektanról beszélni, ki 15 vagy 16-dik évében jár és a gymn. 4 évét gyengén végezte?

A képezdékben, felsőbb leány-iskolákban beviszik talán, mint a régiek kifejezték magukat, az „összes isteni és emberi dolgok tudását.“ Beszélnek nem csak az alapműveletekről, egyszerű és összetett arányokról, egy ismeretlenű első fokú egyenletekről, a hatványra emelés és gyökvonás körüli tájékozásról, de több ismeretlenű, másodfokú egyenletekről, a logaritmusról. Így van a mennyiségtan körében, és vajon nem lehetne-e egyéb tantárgyaknál hasonló kapcsolást és kalandozást kimutatni?

Egy történelmi olvasmány kezelését, hogy tudná rugékony, könnyed szellemben végezni az egyetemes történet részletadataival küszködő szellem?

Pedig a képezdében nem csak a segéd eszköz az olvasó könyv, de fő dolog.

A népiskola összes tananyagát az olvasó könyv kapcsán kell átadni és nem tanítják meg a képezdében a növendéket az olvasó könyv kezelésére.

Hogy ne tanítanak meg? támad meg nem egy képezdei tanár. Nem, nyugodtan ismétlem, mert egy olvasmány feldolgozására nincs idő. Csak olvassa el bárki figyelmesen a „Néptanítók könyvtára“ első füzetét, melyben kiváló tanítások vannak foglalva: volt-e idő a képezdében, a népiskolai tantárgyak bármelyikében hasonló oktatást nem csak részletesen adni, de csak elolvasatni is? Ez pedig, hej! be csekély dolog még!

A néptanító feje zug a sok mindenfélétről. Kilép. Neki állása megkívánja, hogy a kultura képviselőjéül lépjen föl a tudatlan nép előtt. Kérdem: van-e egy 18, 19 éves ifjában annyi érettség, hogy ne engedje magát elragadtatni? Kivel fog találkozni környezetében, ki megbírálja, ha éretlen dolgot cselekszik? A papok? Kész az ellenségeskedés, mely nagyon is régi keletű; de a melyről érdemes lesz külön szólanunk. Az értelmiség még most is kevésbe veszi a szegény néptanítót, kinek jobb is és hivatásának megfelelőbb a néphez simulni. Egyedül ur a maga portáján.

Ritka szívnek van meg az a kielégíthetetlen szomja a haladásra, de másfelől becsületes szerénysége, hogy beismerje, mily végtelen sokat, de sokat kellene neki tanulni már csak arra, hogy az olvasó könyv minden darabját igazán érthető, könnyed alakban megmagyarázza. Ide szerénység kell. Ez pedig nem igen hazai növény; jó volna importálni, csak hogy vámot kell utána fizetni; az önámítás és önimádás édes illuzióit kell érte oda adni. Mit csinál a néptanító? Uszik az áramlattal. Olvasni úgy is sokan tudnak, még a szülők közt is. Az olvasmány másodrangúvá válik. Fő dolog a „természettudomány;“ a „historiai előadás;“ a „terményrajz;“ szakértő tárgyalása, a „nemzetgazdaság“ nagyképű fejtegetése. Szóval a „tudós“ címet kell hajhászni. Szenvlegni a belátást; hozzá a kartársak egymást dicsérő hírlapi cikkeiktől elkapatva mindenkinek előtt és felett adni az „író“t. Azt mondják, hogy orvos és tanácsadó legtöbb van, hát író?!

Hegedűs István.

Czélszerű-é az intelligens proletáriátust a nőnemre is kiterjeszteni.

(Vége.)

Hazánk 149 gymnasiumában és 26 reál iskolájában tanult az 187⁸/₉ tanévben 39,122 növendék; és pedig a reál-iskolában 6,647, a gymnasiumokban 31,455. — Miután a közép tanodák nyolcz osztályuak, egy osztályra átlag 4890 növendék esik. Hanem ezen átlag számot, hanem az első osztályba tényleg belépetteket vennők — ugy a viszony még elszomorítóbb alakban tűnnék fel előttünk; épen azért inkább óhajtok elnézőnek, mint tulszigorunak feltűnni. A középtanodai oktatás az érettségi vizsgával záródik be. Ilyet azon a jelzett tanévben már csak 1917 tett; tehát az egy osztályra eső átlagos számból az első osztálytól a nyolcadikig ez évben 2973, vagyis a végzeteknek mintegy kétszeresére, maradt el. Az évi átlag is e szám körül ingadozik. — Hogy azonban igazságosak legyünk, nem szabad elhallgatnunk, hogy e számból egy rész évenként tanítóképezdek és kereskedelmi iskolákba lép. És pedig a képezdekbe lépett az 181⁷/₈ tanévben (az 187⁸/₉ tanévről adataink hézagosak, azért kellett a megelőző évet felvennünk) 1106 növendék. A kereskedelmi iskolában volt az 187⁸/₉ tanévben 509 növendék: jut tehát három osztály mellett az első évfolyamra, vagy is a belépőkre 169. — E kétnemű intézetbe tehát évenként mintegy 1106+169=1215 növendék lép be. Levonva e számot a gymnasiumból évenként elmaradottakat jelző 2973-ból, marad még mindig 1698. — Ha azonban ismét meggondoljuk, hogy a képezdek és kereskedelmi tanodák növendékeiket nemcsak a középtanodák, hanem a polgári és felső népiskolákból is nyerik, — önként következik, hogy az évenként elzúllottak számához az ezen iskolákból egy év alatt kikerülteknek legalább felét hozzá kell adnunk. Azért csak felét, mert az ezen iskolákból kikerülteknek másik fele iparos vagy egyéb pályára szokott rendszeren lépni. — A 75 polgári iskolában tanult az 181⁸/₉ tanévben 4174 finövendék, a felső népiskolákban pedig 1309. Miután a polgári iskolák tényleg, átlagosan véve négy, a felső népiskolák pedig két osztályuak: egy évfolyamra esik amott 1063, emitt 326 növendék, összesen 1063+326=1389. Ennek fele 694. Hozzáadva e számot a középtanodákban elmaradottakéhoz, lesz: 1698+694=2392. A középtanodai tanfolyamon tehát évenként 2392 egyén marad el, az-az lesz intelligens proletar.

Az érettségi vizsgát tettek is azonban még nem szakemberek; azokká csak akkor válnak, ha bármely irányu főiskolai tanfolyamot is végeznek, és ennek végzetével oklevelet vagy szakbizonyítványt nyernek. Fő és szakintézeteinkben az évenként oklevelet és szakbizonyítványt nyertek száma 1247 (L. a vall. és közokt. Min. jelentéseit az 1877—1879. évekről, a gazd. bányászati autonóm intézetek évi értesítőit). Kivonva is-

mét az érettségi vizsgát tettek számából ez utóbbi összeg: 1917—1247=670-et nyerünk. Az-az a főiskolai tanfolyamon át 670 marad el évenként.

Ha már most egy nemzedéket csak 25 évre számítunk is, kitűnik, hogy a középtanodákból elmaradó félintelligencia ez idő alatt 59,800-ra, a főtanodákból elmaradó pedig 16,750-re szaporodik. Vagyis az intelligens proletariatus hazánkban megközelítőleg 76,550-re tehető.

Nem hagyhatom itt említés nélkül, hogy ezen combinatiokból a katonai növeldeket szándékosan kihagytam. És pedig nemcsak azért, mert ez intézetekre nézve hiány nélküli adatokhoz jutni vajmi bajos, hanem azért is, mivel a mennyit ezek a közép tanodákból a növendékeket illetőleg nyernek, körülbelől ugyanannyit adnak is vissza azoknak.

A közép- és főtanodákból kimaradtakra nézve rendszeren azt szokás felhozni, hogy azon szellemi tőke, melyet az illetők ezen intézetekben szereztek, sem rájuk sem a társadalomra nézve nem vész el, mert szerzett ismereteiknek bármely téren hasznát vehetik. — Sajnálattal kell kijelentennem, hogy egyáltalán nem lehetek ezen véleményen. Nem pedig azért, mivel a közép és főtanodát nem teljesen végzeteknek ismereteik — legyenek bár azok nagyobb terjedelműek, mint egy pl. alsóbb foku szakiskolát végzetté — soha sem kiegészítettek, betetőzöttek; hanem csak alapját képezik a practicus értékű felsőbb szakismeretnek. Probáljuk ezt az életből vett kézzel fogható példával megvilágosítani. Valamely szerény összegben építhetünk magunknak olyan lakot, mely az idő viszontagságai ellen teljesen biztosít; de, ha ugyanezen összegben nagyobb ház építésébe kezdenők — bizony a falakat is alig építhetjük fel, — a benne lakni akarókat pedig csakugyan megveszi az Isten hidege, nyáron a nap szűrő heve. Így van ez az ismeretek terén is. Csak a befejezett, mintegy betetőzött ismeretek adhatnak képességet, sőt jogigényt arra, hogy a társadalom számukra helyet jelöljön ki. Mind azok, kik ily ismeretek nélkül lépnek ki az élet küzdterére, nem tekinthetők intelligens proletariusoknál egyebeknek. — Hogy mekkora ezen osztály nálunk — azt a fentebbiekben megközelítőleg számok által is iparkodtam kimutatni. Vegyük már most számításba még azt, hogy sikerül cultur állapotainak emelésére irányzott, de azt a fentebbiek nyomán magától érthetőleg nem helyes uton munkáló, törekvésnek, melynél azonban nem kis szerepe van egyes vidékek sőt egyének ambíciójának is, egy a magyar korona területén való harmadik egyetem felállítása, és gondoljuk el mily nagyra növekedhetik ezen már meg lévő proletarius osztály! — A mi intéző köreink rendszeren azon fáradoznak, hogy ezen problémát fejssék meg: miként volna népünknek a közép- és főtanodákba való tudulási törekvése kielégíthető? Holott felfogásom szerint épen oda kellene törekednünk, hogy az mérsékel-

tessék. Mert eltekintve azok nagy számától, kik a pályá közepén elmaradnak, meglévő szakvégzett intelligens osztályunk, minden téren oly nagy, hogy majdnem fele is elég volna. Nincs Európában cultur állam, hol aránylag annyi ügyvéd, lelkész, tanár, hivatalnok sőt még technicus stb. volna, mint nálunk. Vajjon áldást hozó lehet-e hazánkra ez osztályoknak, évről évre és pedig hatványozott mértékben való szaporítása?

Az elmondottak után, melyek első tekintetre vajmi távolról látszanak a felvetett kérdéshez tartozni, de behatóbb vizsgálat után szükségképi előzményeit képezik, — áttérek tulajdonképeni tárgyamra. És itt a kérdést vagyok bátor felvetni, hogy vajjon czélszerű-e nemzetgazdászati, politikai, sőt culturai tekintetekből is az intelligens proletariatust a nőnemre is kiterjeszteni? Bizonyára nem.

Vegyük csak fel azt az esetet, hogy a nők is lépneek mindazon felsőbb kiképzést igénylő pályákra, melyekre a férfiak lépnek és lássuk mily mértékben szaporodik a jelzett intelligens proletarius osztály!

Elvitázhatlan tény az, hogy a nő gyorsabban fejlődik, mint a férfi. Egy 18 éves nő kifejtettebb egy 24 éves ifjunál. Kevesebb lévén a nőnek fejlődési időtartama; saját képzésére is kevesebb ideje van a férfinál. Azon szoros összefüggésnél fogva, mely van a test és lélek között, — az első fejlődésének megszűntével vajmi csökönösen halad a másodiknak tovább képzése. A tapasztalatból tudjuk, hogy oly ifjak, kik 24-ik életévükig pályát nem végeznek, csakis kivételes esetekben válnak valamikor pályavégzettekké. Ebből önként következik, hogy a tudományos pálya tartalma alatt a nőnemből aránylag sokkal több elmaradna, mint a férfineemből, s szaporitaná az intelligens proletariatust. De eltekintve ettől, vajon hiszi-e a szives olvasó, hogy az élte virágában lévő hölgy elutasitaná a szive várakozásának megfelelő kérő kezét, az előtte mindenha száraznak maradó elméleti tudományok kedvéért? Én legalább nem hiszem.

De tovább menve kérдем czélszerű-e, közérdekeinknek, szellemi úgy mint anyagi gyarapodásunknak megfelelő-e azon osztályokat szaporítani, melyeken úgy is oly nagy a bőség? Vajon nem megfordított világ rend-e ott akarni a hiányt pótolni, a hol az egyáltalán nincs meg?

Elismerem én, hogy a nemzet ereje annak miveltségében rejlik; de a félmiveltség, még nem miveltség, sőt rosszabb az a semminél, — mert a félmiveltekből lesznek a communardok, nihilisták, socialisták. Igen helyesen jegyzi meg egy bölcsész: „olyan forrás az a bölcsészet, melyből a ki csak kostól, auna el-méjét zavarja meg, csak arra, ki azt egész teljében élvezi, hat felvilágosítólag.“ Így vagyunk a miveltség dolgában is. Épen ezért iparkodjunk mindenkinek, tehát a nőnek is, teljes, bevégzett miveltséget adni, bármily kis körű legyen is az. Emeljük a nemzet zömét össze-

ségben azon fokra, melyre az utolsó földmives, iparos, sőt napszámosnak és nőnek is szüksége van. Kezdjük a mivelődés épületét alólról és ne felülről építeni! Pótoljuk a hiányt ott, a hol valósággal van hiány! Különösen pedig végezzük előbb azt, a mi szükséges, és csak azutánra hagyjuk a nélkülözhető díszítéseket!

Ha valaki a nőnemnek az iparos, kereskedői pályákra való előkészítését ajánlaná — a legnagyobb készséggel kezet nyujtanék. Mert ott meg van a hiány; mert e pályák nem egyike a nő testi és szellemi constructiójának megfelel; mert e pályák a nőnem fejlődési ideje alatt előkészíthetők. Nem mulaszthatom el ez alkaiommal is sürgetni, hogy különösen ez öletpályák fejlesztésére kell törekednünk; mert különben elveszünk. A kultur állam haladását ipara- és kereskedelme fejlettsége jelzi. Ennek fejlesztésére kell tehát minden tényezőt, tehát a nőnemet is irányoznunk, a helyett, hogy elméleti (phantas magoriák) után kapkodva, a talajt lábaink alól elveszítsük. Anti-semitáink is bölcsebben cselekednének, ha a helyett, hogy míg nagy hangu beszédek tartanak a semiták és azok gazdagsága ellen — azok példáin okulva — őket követnék, s kereskedést- ipart üznének.

Száz szónak is egy a vége: Intelligens proletariatusunk van ugyis elég nagy. Ne iparkodjunk azt a nőnemre is kiterjeszteni, — mert az miseriáinkat csak növelné! Ne ott akarjunk hiányt pótolni, a hol az nincs, hanem ott a hol van! Mindenek felett pedig ne feledjük a legnagyobb magyarnak, kinek a nemzet gazdasági kérdések körül is oly finom érzőke volt, mint talán honfiai közül senkinek, ama szavait: „ha a nő a férfiak dolgába elegyedik, meglamisítja a természetet.“

Somogyi Géza.

Eredmények és tapasztalatok az iskolai takarékpénztárak intézményéről Magyarországon az 1879/80-ik iskolai év végén.)*

Összeállította Weisz Bernát Ferencz, kir. tanácsos, mint a „nemzetgazdasági egyesület“ isk. takarékpénztárak albizottságának elnöke.

(Ezek közlése a nagym. vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter urnak 1880. évi augusztus 11-én 22377. sz. a. kelt magas rendelete által tétett köteletségünkké.)

Bevezetés.

Ő Nagyméltósága Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter ur mult 1879. év 33811. sz. a kelt magas leiratában a „nemzetgazdasági egyesület“ többek közt kijelenti, hogy méltányolván az iskolai takarékpénztárak terjesztésének lehető nemzetgazdasági és nevelési horderejét, ezen intézmény jövőre anyagilag

támogatni is kész, és felhívja az egyesületet, hogy az 1879-80-ik tanév befejezése után az iskolai takarékpénztárak terjedéséről és az a körül leginkább érdemeket szerzett tanítókról hozzá hiteles adatok alapján összeállított jelentést tegyen.

A nemzetgazdasági egyesület sietett e leiratra azonnal legmélyebb háláját Ő Excellentiájának az oly fontos intézménynek kilátásba helyezett anyagi támogatásáért s egyuttal megbizta e sorok íróját mint az iskolai takarékpénztári szakosztály elnökét, hogy az ő nagyméltósága által követelt adatok összeállításáról s a jelentés elkészítéséről gondoskedjék. E megtisztelő feladatnak megfelelni, czélja a következő soroknak.

A mi azon tanítók megnevezését illeti, kik az iskolai takarékpénztárak körül „leginkább szerettek érdemeket,“ a nemzetgazdasági egyesület a sorshuzás által eszközözendő kijelölés mellett nyilatkozott. „Mert ugymond sem az nem föltétlen ismerte a tanítók buzgalmanak az iskolai takarékpénztárak körül, ha valaki igen sok betevő gyermeket, sem pedig, ha igen nagy betét összegeket mutat ki, mindkét esetben az eredmény fő részt a tanítókon kívül eső tényezőktől függvén, s azért azon felfogás fogadható el, hogy minden tanító, ki az intézményt kezeli, az ügy iránti érdeklődését egyaránt bizonyítja és egyaránt érdemes a jutalomra. Az egyesek kijelölése tehát sorshuzás által történhetik, n mely módozat a lefolyt iskolai évre már életbe is volt léptetve.“

Lehetne ugyan egyes buzgó tanítókat megneveznünk, kik előadások, hírlapi cikkek s más eszközök által érdemeket szereztek e tekintetben; de eltekintve attól, hogy egyik felemlítése s a másiknak talán tévedéséből kihagyása kellemetlenséget okozhatna, kétségtelen, hogy hazafiai köteleességek teljesítésében már mindnyájan megtalálják jutalmokat s ezért minden más jutalomról könnyen lemondanak.

Végül meg kell említenem, hogy könnyű jelentést összeállítani, midőn a jelentésben foglalt tárgyra vonatkozólag oly sok ügybuzgó s lelkes honfi nyujtja az adatokat mint a jelen esetben is e műhöz, melyben mint ezt hálával s egyuttal büszkeséggel mondom már több mint 200 érdemes gyakorlatilag e téren működőket nevezhetek meg.

A mult évről szóló jelentésben a következőket irtam:

„Az iskolai takarékpénztárak erkölcsi s egyuttal gyakorlati, anyagi hasznairól részletesen beszélni már feleslegesnek is látszik. Mert a kit-mindeddig meg nem győztek azon számos, szóval s írásban kifejezett elméleti és gyakorlati érvek, melyek az intézmény érdekében felhozattak és ez iratban is foglalvák: arra további magyarázatokat vesztegetni czélszerűtlen, az nem akarja, hogy őt meggyőzzék s a merev tagadás-sal szemben minden érvelés haszontalan.“

*) E kitünő jelentés a fáredhatatlan buzgalmu férfiu tollából általános figyelmet érdemel; alkalmat veszünk magunknak arra vizsztatérni.
Szerk.

Ezt irtam ezelőtt egy évvel, midőn a kül- és bel- föld számos szakfőnökének fejtegetései, a kormányok s parlamentek nyilatkozatai s a külföldön életbe léptetett iskolai takarékpénztárak gyakorlati eredményei mellett még csak 26 hazai tanító ajánló jelentéseit közölhettem, kik az iskolai takarékpénztárakat iskoláikban meghonosították s mindannyian kedvező eredményeket értek el. Ma annál inkább feljogosítva érzem magam e szavak ismétlésére, mivel a mult tanévről szóló felbátorító jelentések szerint a most lefolyt tanév az iskolai takarékpénztárakra vonatkozólag sokkal gazdagabb eredményt mutathat fel. Nem hiányzott ugyan egész a legujabb időig is sem támadások s különféle ellenséges áramlatok az új intézménnyel szemben; azt sem lehet tagadni, hogy a nemzetünknel — fájdalom! — legnagyobb részben uralkodó közöny e téren is gátolta a gyors haladást: mind a mellett némi elégtételül szolgál, ha a következő táblázatosan összeállított számokban tagadatlan haladást vehetünk észre.

A táblázatból látható hogy:

községek, hol isk. takarékpénztárak léteztek	1878/9.	1879/80.	Több
	35	95	60
iskolai takarékpénztárak száma	49	140	91
kezelő tanítók száma	93	222	129
ezek közül megtak. tett	2938	7333	4305

A megtakarított összeg 1878/9. 38705 frt 81 kr.

" " 1879/80. 54642 " 19 "

Több mint az előző évben 15941 " 38 "

Az intézmény népszerűsége tehát — mint e számokból látható — jelentékenyen emelkedett; tanítók száma, kik a nevelés ez áldásos ágával foglalkoztak s kiknek hazafias buzgalmuktól függ lényegileg az eredmény, 93-ról 222-re emelkedett, a megtakarítást tanulóinak száma pedig 2938-ról 7333-ra oly gyarapodás, melyet nem lehet kicsinyelnünk.

Fájdalom! rögtön hozzá kell tennünk, hogy örömmünk ez eredmény felett nem lehet egészen teljes s zavartalan; ez új intézmény nagy fontossága úgy nemzetgazdasági, mint paedagogiai tekintetben megérdemlené, hogy az elterjedés gyorsabb s nagyobb mérvű legyen. Mert valjon nem fájhat a melegen érző honfi szíve, midőn látja, hogy öt évi szakadatlan küzdelem s fáradság után az eredmény csak abban áll, hogy a 20,000 magyar tanító közül csak 1% mondd egy százalék van eddig megnyerve az iskolai takarékpénztárak ügyének annyira, hogy azt iskolájában meghonosítsa! Nézzünk csak más, a műveltség s nemzetgazdaság terén sokkal inkább előrehaladott országokra s rögtön szégyenítőnek fog feltűnni azon csigalassúsága haladás, mely e téren nálunk tapasztalható. Franciaországban például, hol az iskola tanarékpénztárak csaknem ugyanazon időben lettek meghonosítva, mint nálunk, már 1879. aug. havában 12,000 ily intézmény volt. (A népességi arány szerint nálunk legalább 5000-nek kelleve jenni s tényleg létezik!) O l a s z o r s z á g -

ban egyedül Bologna tartományban már 1876-ban 37 községben 203 iskolai takarékpénztár létezett. Angolországról s különösen Belgiumról, hol az intézmény eredeti hazája van, nem is akaruuk szólani.

Mily lelkesedést tanusítanak e mellett a tanítók külföldön ez intézmény behozatala iránt, elég legyen egyetlen példát felheznünk. Midőn Párisban a tanítók az iskolai takarékpénztárak meghonosítását élénk éljenzések között határozatilag kimondották, így kiáltottak fel: „nem akarjuk, hogy kevésbé legyünk hazafiak, mint szomszédaink, a belgák.“ Nálunk azonban hasonló lelkesedést mindeddig csak egyeseknél lehet találni, a tanítók nagy többsége közönyös, sőt részben ellenséges indulatu az új intézménnyel szemben. Így megértük például, hogy egy igen népes országos tanítógyűlél alkalmávsal az iskolai takarékpénztárak megvitatásának kérdése is a napi rendre tüzetett, de csak a harmadik, utolsó napra s midőn végre e „hamupipóke“ is tárgyalás alá került, az elnapolás határozatott el. Ugyanily határozatot hozott később egy nem rég tartott szintén népesebb országos tanító gyűlés, úgy szintén a magyar „paedagogiai egyesület.“ Vannak a tanítók között olyanok is, kik nem sajnálják a fáradságot s röpiratokban s hírlapi cikkekben igyekeznek kartársaikat a legbuzgóbban, leghatározottabban lelkesíteni — a „laissez aller“ elve szerint a „semmit nem tevés“-re. Érvük erre vonatkozólag a dolog természete szerint, mivel ez uraknak semminemű tapasztalatok sine, tisztán elméletiek, melyeket már gyakran meg is czáfoltak. „A gyermekek“ mondják „hogy minél többet tessenek be a takarékpénztárba sikkasztásra csábítatnak s ha valóban megtakarítanak is valamit, ez fősvénységgé változik s minden esetre irigységet kelt fel a szegényebb tanulók részéről, kik csekély megtakarításaikkal rozszakaratulag néznek vagyonosabb társaikra“ s más hasonló állítások, melyek a minden áron ellenzékeskedő tanítók képzeletében gomba módra szaporodnak, melyek között azonban a valódi életben egyetlen egy sen lett igazolva; sőt inkább úgy az előbbeni tapasztalatok mint a szakfőnök ide vonatkozó jelentései gyakorlatilag ellenkező érveket s tényeket mutatnak fel, úgy, hogy tanítóink nagy többségének negatív álláspontjaira nézve tényleg semmi nemű ok s alap nem létezik.

(Folytatjuk.)

EGYESÜLETI KÖZLEMÉNYEK.

A Jász-Kun-Szolnokmegyei tantestület megalakulása.

Mult hó 20-án megyénk tantestülete Bárdosy Gyula m. kir. tanfelügyelő elnöklete alatt az ipartársulat épület nagytermében alakuló közgyűlését megtartotta. Örömmünkre szolgált látni, hogy néptanítóink e korszellemét felfogva kivétel nélkül a gyűlésre mindnyájan

megjelentek és azon férfias higgadsággal és az általuk képviselt szent ügy fontosságához képest az elnök által kitűzött napi rendet letárgyalták.

Elnöklő tanfelügyelő az ülés megkezdésekor üdvözlővén a megjelent tanítókat terjedelmes megnyitó beszédében hazafias érzellemmel fejtegeté az egybegyűlés czélját és feladatát, melyet a gyűlés éljenzésekkel fogadva, elnök a jegyzőkönyv vitelére Vass Alajos szolnoki közs. tanítót kérte fel.

Az 1868-ik évi XXXVIII. t. cz. 147. §-a értelmében kiadott miniszteri szabályrendeletnek a jegyző által történt felolvasása után elnök örömmel, kinyilvánította, hogy miután a megjelenésre kötelezettek mind itt vannak, az elmaradásért igazolásra senkit felhívni nem szükséges.

Ennek folytán a teljes számban jelenlevő izr. tanítók a tantestületnek rendes tagjául felvették és így a tantestület megalakultnak nyilvánított ki.

A szabályrendelet 10. §-a értelmében 3 évre megválasztott tisztikar a következőképen alakult: elnök egyhangulag közfelkiáltással Bárdosy Gyula m. kir. tanfelügyelő, első alelnök titkos szavazás útján Gombkötő János szolnoki köz. tanító, 2-od alelnök Busai József cibakházi közs. igazgató tanító, 1-ső aljegyző Zelenka szolnoki közs. tanító, 2-od aljegyző Wehle Lucia, szolnoki izr. felekezeti tanítónő, pénztárnok Timon Ferencz, szolnoki közs. tanító.

Miután az évi tagsági díj befizetési módozata elhatározott és elnök a volt Heves-K. Szolnok tantestülettől 275 frt 85 kr. kötvény és 251 frt 17 kr. készpénzről vagyronról jelentést tett a szabályrendelet értelmében a tantestület két járási körre osztott.

Több apróbb ügy tárgyalása után elnök a szabályrendelet 11. §-a értelmében a jövő közgyűlésre, kidolgozásra a következő 3 tételt tűzte ki:

1. Magyar nyelv-tani értekezés az elemi iskolában.
2. A fegyelem gyakorlása a népiskolában.
3. A konyha kertészetünk czélszerű tanítása az elemi iskola 3 felső osztályában.

Ezen 3 tétel elméleti előadására Ludányi Béla, Busai József tanítók és Talabér Amália tanítónő önként vállalkoztak.

Miután végre a jövő rendes közgyűlés napja Szolnokra 1881. szept. 12-ére határozott el, a gyűlést az elnök bezárta.

Adja az Isten, hogy megyénk felekezeti tanítói is ezen közhasznu egyletben mentől többen résztvegyenek. (Lehelkürt.) (Beküldetett.)

Tantestületünk közgyűlése.

Meghívás. A kolozsmegyei tantestület ez évi rendes közgyűlését f. év október hó 29 és 30-án d. e. 9 órákor fogja megtartani a városi tanácsház nagy termében, a közgyűlést megelőző előértekezletet pedig október 28-án d. u. 5 órákor

a városi polgári iskola helyiségében, mely gyűlésre a tantestület tiszteletbeli, alapító, rendes és pártoló tagjai, valamint a tanügy érdeklődők tisztelettel meghívotnak. A kolozsmegyei tantestület központi választmányának 1880. szept. 24-én tartott üléséből. Czirják Albert, titkár.

A közgyűlés sorrendjét a választmány következőképen állapította meg:

Október 28-án d. u. 5 órákor előértekezlet a polgári iskola helyiségében; tárgya a közgyűlés sorrendjének végleges megállapítása s a nevezetesebb ügyek előzetes megbeszélése. Október 29-én d. e. 9 órákor közgyűlés a városi tanácssteremben, melynek tárgysorozata a következő: 1. Hymnus, éneklő képezdei dalkör. 2. Elnöki megnyitó beszéd. 3. A választmány évi jelentése a titkár által. 4. Bizottságok kiküldetése; a) a pénztári számadások felülvizsgálására; b) a könyv- és irattár megvizsgálására; c) a tanszertár megvizsgálására; d) a szavazatok beszédésére; e) a nyilvános tanítások meg szemlélésére; 5. Az egyesületi közlöny ügye. Előadó: Rieger Imre. 6. Felolvasás: „Anglia néptanítói” Felméri Lajos egyetemi ny. r. tanár urtól. 7. A nmélt. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur arról szóló legújabb körrendeletének ismertetése, hogy a népiskolákban mikre helyeztessék a tanítás fősulya. Előadó Váradi Károly királyi tanfelügyelő ur, d. u. 4 órákor a gyűlés folytatása a polgári iskolában. Tárgy: az „Eötvös alap” ügye és központ által leküldött alapszabályterv ismertetése. Előadó Rieger Imre. Október 30-án d. e. 8—9 óráig nyilvános tanításokat tartanak: a belvárosi r. k. leányiskolában tanítónő Szigethi Kata k. a. a hidelvi ev. ref. népiskolában Dézsi László tanító ur, d. e. 10-kor a közgyűlés folytatása a városi tanácssteremben, ily rendben: 1. Szózat, éneklő képezdei dalkör. 3. Az október 29-ki közgyűlés jegyzőkönyvének felolvasása és hitelesítése. 3. A tisztviselők leköszönése és korelnök választása. A szavazatszedő bizottság jelentése. 5. A könyv- és irattár vizsgáló bizottság jelentése. 6. A pénztári számadást megvizsgált bizottság jelentése. 7. A tanszertárt megvizsgált bizottság jelentése. 8. A nyilvános tanítások meg szemlélésére kiküldött bizottságok elnökeinek jelentései. 9. A gr. Zichy Jenő által indítványozott „népnevelési egyesületek” tervezetének tárgyalása. Előadó Kiss Sándor felsőbb kereskedelmi iskolai igazgató. 10. Indítványok tárgyalása. Megjegyzés: azon vidéki tagtársak, a kik a közgyűlés ideje alatt ingyen szállásban óhajtanak részesülni, sziveskedjenek erről a rendező-bizottság elnökét, Benedek József tanító urat (lakik: hidelve utcza 37-ik sz.) legkésőbb f. hó 25-ig értesíteni. A központi választmány megbízásából Rieger Imre, rendező bizottsági jegyző.

T Á R C A .

Ártalmas tápszerek.

A tápszerek igen sokszor veszedelmes betegségeknek lesznek az okozói, s ha ezeket egyenként elésoroljuk, ez eljárással ugyszólva utmutatást nyújtunk a végre, hogy mimódon őrizkedjünk sok veszélyes betegségtől. Eltekintve attól, hogy néha az emberi táplálék czélszerűtlen készítés vagy tulságos módon való élvezet miatt, vagy az anyagok hamisítása következtében lehet az egészségre nézve káros: még ez eseteken kívül a tápszerek sokszor magokban hordják azon káros hatásokat, melyek ha testünk szerveivel érintkezésbe jönnek, azokban magokat megfészkelve, fertőző betegséget okoznak. Az ilyen betegségeknek okai legtöbbszörre azon apró élőszerves lények, melyeket pusztán szemmel nem láthatni és a melyek részint állati és növényi tápanyagokkal vándorolnak testünkbe.

A szervetlen tápanyagok már azon mód által, a mint használatra nyerjük, oly tisztán jönnek a tápszerek sorába és e mellett mint p. o. a konyhasót oly kevés mértékben élveztük, hogy mint káros anyagok hordozói, tekintetbe sem jöhetnek. De tekintsünk el a levegőtől is, mely mint az élet gerjesztője, mindenütt van, hol élet van, folytonos érintkezésben van a száraz és nedves talajjal és így legkönnyebben eszközli a ragadós betegségek terjedését, hordván magában milliárd apró szervet, melyeket a természet tudósok monadoknak neveznek.

A szervetlen világból egyik és legfőbb tápszerünk a víz, mely néha a ragadós betegségeket terjeszti, de annyiban a mennyiben a tiszta víz nevezetét megérdemli, egyszerűsége miatt fertőző anyagok hatalmas szétbontója. Olyan kutat, melyek körül tisztátalan a talaj, vagy a víz tisztátalan vízvezető csöveken vezetődik huzamos időt át, képesek az ivó vizet megfertőztetni. Az ivóvizet tartó edények legyenek mindig cserép, porcellán, vagy üveg edények, mert csak ezek lesznek képesek a vizet tisztán megtartani magokban. Míg a faedények s ilyen nemű vezető csövek, átszűrő készülékek, melyekben ha az ivóvizet tiszta, biztosan megromlik és egészségtelenre válik. Kerülni kell tehát a forrásokból szerezni az ivó vizet, sőt a kutvizetnél is egészségesebb a tiszta folyósvizek ivása.

Klebs tanár a tiszta forrás vizben s különösen a hegyi források vizében egy öntvény — infusoria — állatot ismer, mely képes tenyésztését az emberi testben is tovább folytatni, és annak működésében veszedelmes zavart előidézni. Ezen kised állat okozza mint ezt az emlős állatokon tett kísérletek bebizonyították a golyvát és hüleséget (kretinismus). Ilyen hegyi források vizőket mindig tiszta, és rothadt rétek kilugozott vizéből kapják. — Régebben a golyvát a hegyes vidékeken az ivóviz gipsz tartalma hiányának tulajdoníták, ez azonban tév hit volt. Mert a schillings-fürsti kerületben nagyon gyakori volt a golyvásság és

a hüleség, ámbár az ivóvizek mindeniké meglehetősen mennyiségű gipszet tartalmazott. A nevezett kerületben mindkét betegség megszűnt, mihelyt a lakosok az ivóvizet orvosi tanácsra előbb felfőzték, és azután lehülve használták ivásra. Az ivóvizek által vezetődik be az emésztő szerveinkbe legtöbbször igen sok bélféregnek a tojása és álczája u. m. a gilisztákéi. Oly tiszta vizekből, mint a melyeknek nagyobb tavak zizei, melyeknek nincsen lefolyása, számos széles pántlika giliszta — Botryocoe — phalus — latus tanyászik és lárvája az ilyen vizek ivásával kerül az emberi gyomorba. E bélféreg elvan terjedve Oroszország azon lakósaik között, kik ezen ország tavainak partjai körül laknak, ezen kívül keleti Poroszországban, és Schweiczbán. Ezen tapasztalatok mind azt bizonyítják, hogy a közönséges lágy víz, ha tiszta és egészséges italul nem szolgálhat.

A növényországból vett táplálékaink mind addig, míg azon növények egészségesek, melyeket táplálásunkra használunk, legtöbbször biztosítanak azon betegségeket ellen, melyeket élő állatok vagy növények okoznak. A növényeken sokszor alsóbb rendű szervezettel bíró növények élődiskednek, az állatokon pedig, mivel az élet fentartására kedvezőbb körülmények közt élnek, mint a növények, mind növény, mind pedig állati élősdiék néha mind e kettő egyszerre fordulhat elő. A legkülömbbféle életkörülmények között is előfordulhatnak a penész-gombák. A természet háztartásában ezen apró szervek végzik a növényi és állati hulladékok szétbomlasztását. Csak alig egy pár éve, hogy felfedezték romboló hatásokat a sebzéseknél, s büszke lehet a tudomány, mely felfedezé a módot, a hogyan távol lehet ezeket tartani az élő szervektől.

A növényi élősdiék közül a penész-gombákat kivéve a többiek nem veszedelmesek az ember egészségére, mert életük fentartására mindig élelyre van szükségük. A fonalgombák a legnagyobb mérvben folynak be a növényi betegségekhez. A moszatoknak csirmagvai némely körülmények között az emberi testbe is behatolhatnak, de nagyobb szerű zavarok okozására nem folynak be, mivel a szénsav dús szövetek, tenyészésüket nagyon korlátozzák.

De a fonalgombák, ha a test felületére kerülnek, igen veszedelmes betegséget okozhatnak, úgy a bőrön, mint a nyák-hártyákon, p. o. szőrvesztő sömört (herpes tonsurans). Ezek néha a test mélyébe is bevándorolnak, így származik egy fonalgomba — mycetoma — következtében az Indiában előforduló Mandura-láb és kéz — fungus disease of India.

A szarvasmarhák egyik igen gyakori és veszedelmes szájbetegségét, mely erős nyelv-daganatot és garat mellett a nyirk mirigyek lobját, sőt csont sarcomat is egy sugáros fonalgomba (az Octinomyces bovis) okozza. Ezen gombának egy faja az emberekénél, foghustályogot, béka-dagot és fültömireg lobot okoz.

A mész üledékekben tenyész egy kised moszat, mely-

nek fonal nyulványai keményítőt tartalmaznak és így jód által könnyen felismerhetők. Ezen moszat a fogak borkő képzésénél nagy szerepet játszik s fonal-nyulványai behatolnak az odvas fogakba s okozzák a fog-szűt. Veszedelmes és egész vidékek váratlan betegségét okozza néha a rozson eléforduló *Secale cornutum Clavicepo purpurea*, mely mint bizsekór némely helyeken ősszel az új gabona élvezete után lép fel. Továbbá Olaszország némely helyein uralkodó Pellagrat a törökbuzán eléforduló élődsi fonal-gomba okozza.

Szembetűnőleg szaporodik az egészséget veszélyeztető káros behatások száma ott, hol a tápszerek között a legfőbb szerepet a hus játsza. Minél nagyobb valamely emlős állat, annál több hust szolgáltathat tápszerű, de annál is inkább vizsgálat tárgyává teendő, mert élődsi állatok a nagy testükben számosabbak mint a kisebbekben. Alig van az állatországnak egy rendje, mely az emberiségnek hus táplálékot ne szolgáltatathatna: de civilizált népek között, csak azoknak husa szolgál eledelül, melyek növény evők. A szarvasmarhahus fehérnyve tartalom, zsír, és sókból áll, melyhez még 70% víz járul és így mindazon anyagok megvannak benne, melyek az élet fentartására szükségesek u. m. légenyartalmu és szényeny anyagok. De ha az életünk fentartására szolgáló összes táplálékunkat hussal akarnok kielégíteni, hogy a szükséges mennyiségű szényeny tartalmu zsirt kaphassunk, tekintre a hus csekély zsír tartalmát, annyi mennyiségű hust kellene ennünk, hogy ennek következtében emésztési zavarok állanának be. És tekintre a husnak aránylag drága árát, ilyen élelemmel nem sokára elkellene pusztulnunk. Az ízérzőknek egyéni külömbfélésege arról győz meg, hogy az emlős állatok külömböző fajainak husa külömböző ízű, de eltekintve ettől, általánosan elesmert dolog, hogy a vadállatok husai táplálóbbak, mint háziállatainkéi. Hasonló áll szárnyas vadjainkról szemben a szelid háziakkal. Fiatal állatok husa puhább, gazdag enyv, zsír és víztartalomban, ezért kevésbé is izleteses, de könnyebben emészthető, mint az idősebbeké. Nagyon fiatal állatok husa, semmi táperővel nem bír. Nehezen emészthető hus a kövér lúdak, réczék husa. E tekintetben említést érdemel, a tömés által elhízalt lúdak mája.

A halak husai általában kevésbé tápláló mint az emlős állatokéi, a kövér halak, mint angolna, lazac, sokkal táplálóbbak, de kevésbé emészthetők. A husaknak összes nemci készítés mondjaik szerint u. m. főzés, sütés, füstölés és sózás — lényeges változáson mennek keresztül és külömböző befolyással van emésztő szervekre.

A husnemek hamisításáról általában szó sem lehet, de annál-inkább figyelmet érdemel azon állapot, melyben az árulás alá kerülnek.

Régi tapasztalat arra tanította az embereket, hogy beteg állatok husa és az olyan husok élvezete, melyek bomlásnak indultak, az egészségre nagyon károsak; különösen ha azokat nyersen élveznek; mert a készítés által a káros befolyás gyakran mérsékelteik. Így tudjuk, hogy vaddisznók, őzök és szarvasoknak a husát, hogy porhanyóbbá le-

gyen, a szakácsok huzamos ideig állani hagyják és csak ezután teszik számos fűszerrel elkészült pácban. A pácban levő eczet és éleny dús fűszerek előlik belőle azon apró szerveket, melyek a bomlást elősegítették volna és így ezek megsütve vagy főzve még mindig élvezhetők, de nem minden utógondolat nélkül; mert ha a pác vagy nem jó, vagy nem hat mindenüvé elégségesen, a forró hő nem öl meg minden apró szervezetet.

(Folytatjuk.)

IRODALOM.

A Franklin-társaság több rendbeli tankönyvet küldött be szerkesztőségünkhöz, melyek közül kiváló érdeket a Tanító Kézikönyvtárának első füzetek kelt. E füzeteket szerkesztik dr. Kiss Áron és Péterfy Sándor. Az első füzet után ítélve a vállalat a legnagyobb szolgálatot teheti és rég érzett hiányt van hivatva pótolni. Ugyanis a könyvtár egyes füzetekből fog állani, melyek az egyes tudományok köréből vett értekezéseket tartalmaznak. Eszméltető és tanulságos olvasmányt nyújtanak a tanítóknak, de másfelől oktatástani utasításokat is, melyeknek követésével nevelő eljárását biztossá teszi. Az első füzet tartalmaz két költemény tárgyalását (Rozgonyiné és Keveháza) Komáromi Lajos tollából. Kitűnő ügyességgel csoportosítja e költemények felfogására szükséges tájékoztató történeti, nyelvi, életrajzi adatokat, egy pár szó említést tevéen e költemény-fajról is. Természetesen polgár és fejsőbb népiskolákban használható ily feldolgozás; de a tanítóknak tapintatos utmutatást nyújt, melyet per analogiam alsóbb körbe is átvihet. Különben is az ily nemű értekezések nem a népiskolában leendő fölhasználásra valók, hanem eszmék ébresztésére. Van továbbá e füzetben írásbeli dolgozatra (felsőbb elemi osztályra) két példa; Reggel falun és este falun, azon utasítás kíséretében, hogy hasonló eljárással lehet ellentétes tárgyakat: élet és halál, tavasz és tél kidolgoztatni. Nem egyéb az ily nemű feladat feldolgoztatása mint a tárgyat jellemző, kidomborító mozzanatok és az azzal kapcsolatos tények csoportosítására alkalom-adás. Van a Fillokszera ismertette Hermann Ottó után Péterfy által feldolgozva. 4 pont alá foglalja Péterfy ügyes értekezését. Elsőpontban: érdekköltés czéljából a kártékony állatokról beszél. A külömböző kártékony állatok sorában tér a fillokszerára. A 2. pontban leírja a fillokszera legnagyobb alakját. Itt megjegyezzük, hogy terményrajzi tárgynak e mikroszkopikus állatot csak azért veheti fel joggal, mert ez állat a közfigyelmet magára vonta és hatásában sajnosan nagyon is felismerhető. 3. pont alá foglalja a fillokszera élet folyamának elbeszélését. A 4. pontban a fillokszera jelenlétének ismeretető jeleit. Ezután előfordul egy a nyanyelv tanígyakorlati tanítás az Árnyék cz. (a hus vivő kutya meséje) olvasmány feldolgozása. A 8 soros mesésől Péterfy majdnem fél ivet ír, feloleli a mese értelmi, nyelvtani tárgyalását a külöbféle (gépiér, értelmes és szép) olvasás begyakorlására ad kimerítő utasítást. Mondhatni: agyon magyarázza tár-

Melléklet a „Család és Iskola“ 16-ik számához.

gyát. Nem káán csomó keresés céljából tesszük e megjegyzést; de ily érdektelen mesének a majdnem tudományos apparatussal végzett oly nemű feldolgozását, hogy félnyomatott iv kerüljön ki belőle: egy kissé túlvitt buzgalom naktartjuk. E megjegyzés nem zárja ki, hogy hogy kivált a nyelvtani feldolgozást (43 lapon) ne tartsuk nagyon ügyesnek. Ezután jön számtani feladványok fejtegetése a munka egyesítés megtanítására. Mendlik Ferencz írja e feladványokat, melyeket megelőz egy bevezetés, mely egyeztetni törekszik a mennyiségtan tanításánál követett két ellentétes irányt, melyeknek mindenike ugyan egy elvet követ, mely szerint: nem az iskolának, de az életnek tanítunk, csak hogy az egyik ez elv alatt azt érti, hogy ki kell irtani minden szabályt, a másik épen e cél elérése szempontjából minél könnyebben megtartható gépiesen beemlézhető szabályokat nyújt a növendéknek. Természetesen az egyeztetést abban találja, hogy a szabályt a feladványokból a növendékkel kell elvonatni. Kivált polgári iskolai tanárok egyes feladványokat találnak ez értekezésben. Van e füzetben még természettani értekezés (Geikie után) a levegőről, melyben a légkörben észlelhető tűnemények megmagyarázata kitűnő szemléltetéssel van adva. E cikket Har rer Paula írta. Ezt követi Péterfy Sándor egy szép értekezése: A természettani oktatás a népiskola alsó osztályaiban. A rózságnak ismertetése (felsőbb népiskolában) Léderer A. tollából, nem csak ügyes tapintatos, de szellemes, kitűnő olvasmány. Az egészben leginkább meglepett azon gyakorlati tanítás, mely az 1848-ki törvények szentesítésének év fordulóján tartandó nemzeti iskolai ünnepély alkalmával e törvényeket ismerteti. Az alkotmánytan tanításának épen csak a jelen politikai jogok és kötelességek megértése lévén a célja: az ünnepi beszéd által fogékonyra hangolt gyermeki lélek legkönnyebben és legtartósb hatással fogja föl az alkotmánytani oktatást. A történelmet érzelemmel is kell tanítani. Lehet, hogy mutatványul e cikket közölni fogjuk. Van még a füzetben földrajzi, természetrajzi oktatás. A füzetet bezárja Tanterv a népiskolák számára az 1868. XXXVIII. és az 1878. XVIII. t. cikkek értelmében. Igen helyesen foglal e tanterv helyet a Néptanítók könyvtára első füzetében. E könyvet nagyon melegen ajánljuk. Ára 80 kr.

VEGYESEK.

— Tisztelettel kérjük lapunk azon pártolóit, a kik az előfizetési díjat ez évre még nem küldötték be, azt folyó hó 20-ig be-
küldeni, s ezt annyival is inkább, hogy ne
kelljen a f. hó végén tartandó közgyűlé-
sünkön sok előfizetési díjjal hátralékost
kimutatnunk.

— Imre Sándort, a köztisztviselőben álló tudóst, az ékeesszólagos egyetemi tanárt súlyos csapás érte. Egyetlen leá-

nya, Lujza, e hó 1-én a toroklob áldozata lett. A csapás nagyságát fokozzák a szülői szíven a sors által ejtett és soha teljesen be nem hegedő régiebb sebek. A jó isten enyhítse a szenvedő szülők bánatát és a jóleánynak megdicsőült emléke látogassa meg az elhagyott üres helyeket! Fogadj a tisztelt férfiú részünkről is a legmélyebb részvétünk kifejezését.

— A felső leány-iskolának folyó hó 3-án d. e. 11 órakor történt meg ünnepélyes megnyitása. Páll Sándor iskolaszéki elnök tartott magvas beszédet, melyben kiemelte, hogy a földön elérhető boldogságot a szív és elme műveltsége adja meg, a felső leány-iskola feladata a leendő anyák alapos kiképzése és távolról sem az, hogy az ugynevezett emancipáczióknak követelő hangon propagandát csináljon és az elégedetlenség terjesztése által nyomoruságaink számát egygyel szaporítsa. Kifejezte hálás elismeréseit a város, a magyar kormány iránt, hogy áldozatkészségük e rég óhajtván várt intézet létesítését lehetővé tette. Ezután Váradi Károly emelt szót, szépen, szónoki hűvel és egy ügybuzgó ember örömevél, melyet ez intézet megnyitása alkalmával érezhet. Ügyesen használta föl azon véletlen körülményt egy szép szónoki kép szemléltetésére, hogy a felső leány-iskola megnyitása reggelén földrengés ébreszté föl a polgárokat. Mintegy a föld is megdobbant örömeben, hogy azon igazságtalanság helyre van pótolva, melyet minden tanügy-barát szomorúan tapasztalhatott ez ország rész fővárosában, hogy t. i. míg a férfinem kiképzésére egymásután állottak elé a képzőintézetek, a nőnem kiképzése magánvállalkozásra bízott. Van felső leány-iskola; ennek fenállhatásának főtényezői: a város, a kormány és a Fröbel együletet teremtő férfiak, ezek közt első sorban Szász Domokos iránt fejezte ki a népoktatás őszinte barátai nevében hálás köszönetét. Ezután a tanári kar nevében Dr. Szécsi Károly beszélt, kiemelve, hogy az intézet feladata: magyar nőt mevelni, jó család anyává. Felhozta beszédében, hogy jelen évszázad elején Kisfaludy Sándor is dicsérettel említé föl az erdélyi asszonyok igaz magyar érzületét. Igéri, hogy a tanári kar minden lehető meg fog tenni, hogy a tanári karban helyezett bizalmat buzgó kötelességérzettel és kitartó munkássággal érdemeljék meg. A város nevében Minorich Károly üdvözölte az új intézetet. Kiválóan szép közönség volt jelen. A meleg szónoklatokat megélelve távozott. Vajha a tanfelügyelő által a szülőkhez intézett szép buzdítás, hogy az intézetet buzgó támogatásban részesítsék, vízhangra találjon. Éljen a kitűnő előjelek mellett megnyitott intézet és virágozzék!

— A helybeli ipariskolában a tanítás e hó 3-án kezdődött meg. Igazgató Kiss Sándor a felügyelő bizottság meghagyása folytán a tanító-testületet egészíti ki a jelenkezettek közül a tanári kar szabad választási útján. Új tanerőkül belépnek az iskolába Czirják Albert polgári iskolai tanár és Keresztélyi Lajos kereskedelmi iskolai tanár. Ipariskoláink szervezete iránt szép elismerést

fejezett ki az „Alt. Tanügyi Közlöny“ egyik közelebbi száma. Ugyanis Varjassy Árpád, temesvári ipariskolai igazgató „Miként szervezzük ipariskoláinkat“ című könyvéről emlékeztet meg, illetőleg annak javaslatát bírálgatván, oda nyilatkozik, hogy az ipariskolának az ugynevevett Fortbildung-schulekhez hasonló szervezettel és elhivatással kell bírnia, „melyekhez leg hasonlőbb nálunk a kolozsvári iparegyletek által fenntartott ipariskola.“

— **Mi a curiosum?** e thema feletti elmélkedésre adott alkalmat az én ideiglenes szerkesztői minőségem. Ugyanis a „Kelet“ október 9-ki száma a következő megjegyzést teszi az általam szerkesztett „Család és Iskola“ legutóbbi számára: „A Család és Iskola“ helybeli tanügyi közlöny pedig éppen időszerűnek találja, hogy e havi első számában két cikkben is elpanaszkodnék a női proletariatus szaporodta és az iskolai leány nevelés káros volta fölött. No lám mit nem kellett megérnünk éppen szakközlöny részéről. De hát, curiosumnak is kell a világon lenniök?“ És mit tartalmaz e két cikk? Az egyiknek a vége csak a mai számban jelent meg, tehát a „Kelet“ nem hozhatott föléle alapos bírálatot; a másik a „Journal of Education“ban megjelent és polemicus éllel írt egyik legügyesebb cikkének hű fordítása, mely csak a természet és család emelő és fejlesztő hatásának nélkülözhetetlen voltát mutogatja egy „ó divatu“ nő tollából. Tehát a jelesen szerkesztett angol nevelési közlöny nem zárta ki e cikket; a „Család és Iskola“, mely éppen e két művelődési tényező kölcsön hatását bizonyítja hat év óta, ne közölhesse, mert egy oldaluar folyható föl némely gyorsan olvasó és még elhamarkodottabban ítélő újdondász által? Aztán a Somogyi Géza képezdei tanár ur által írott cikk egy ugyan e lap hasábjain kifejtett eszmecsere egyik láncszeme, melyet közlésre valónak ítéltem, mert szerzője adatszerűen dolgozik, komolyan szól a dologhoz. Csillag alatt meg is jegyzém, hogy e fejtegetést az eszmecsere egyik láncszemének tartom. Aztán tudja-e a „Kelet“ újdondásza: mi a proletariatus? Nem az egyetemek szaporítják-e a proletar elemet, ha tulságosan meg vannak rohanva? Melyik magyar egyetem van nő hallgatók által megrohanva? Nikor volt egy felső leányiskola egyéb mint oly nélkülözhetetlen intézet, mely művelt nőket, jó családanyákat van hivatta nevelni? Mem a „Család és iskola“ fogadta-e igaz örömmel, a legilletékesebb tollból eredt czikkkel a leányiskola megnyitását? Csak az a különbség egy szakközlöny és a „Kelet“ újdondásának felfogása közt, hogy a szakközlöny egy-egy felkapott és közkeletű frázist meg-meg rázogot, ha van-e benne mag, és nem csak lovagol rajta. Curiosum egy nemére tanított a „Kelet“ újdondásza: arra: t. i. hogy ez újdonság után ítélve milyen curiosum volna, ha 3 valamit egészen és alaposan elolvasna és rá méggondoltan tenne megjegyzést. — A felső leány-iskola, ha jól vezetik, mire a legjobb kilátások vannak, nem szaporítja a proletárok számát, de igen azokét, kiknek ítélő tehetségét a bók nem vesztegeti meg, hogy elfeledkezzenek arról, hogy a nő egészszé

a családi élet szeretetteljes lég körében fejlődik. Az incriminált angol és a félig közlött magyar czikkből egyebet nem olvas ki az, ki jó akarattal és azon feltévéssel olvas, hogy az igazságot egyszer a „maga“ világánál szemléli.

— **A helybeli felsőbb leány-iskolában a tanítás f. hó 7-én kezdődött.** Fölvetetett 50 növendék, kikből mintegy 30 esik az első és 20 a második osztályra. E népesség egy új intézetnél meglepő. Bizonyítja, hogy mily régen érzett szükségét pótol. Ha jó sikert mutat föl ez intézet az első év végén, jöveendőben a népesség remélhetőleg meg fog kétszereződni.

— **A helybeli ref. népiskolák népessége az új tanévben fölmegy 292-re, a katolikus népiskolában 184-re.** A tankötelesek egybeírása most foly. Bárminél pontosabban ejtenék meg!

— **Több izraelita zúg népiskola létezéséről beszélnek.** Tanfelügyelő erőlyesen szándékozik föllépni.

— **„Le a kalappal a finn parasztlak előtt“** e szavakkal foglalja egybe Dr. Szinyei József a „Budapesti Szemle“ legutóbbi számában írott szép cikkét a finn parasztlakról. Bámullattal olvassuk e czikkéből, melyet személyes tapasztalatok alapján írt a czikkíró, hogy van egy ország, melynek mondhatni minden lakója tud olvasni, írni. Van egy nép, melynek paraszt rendje a parlamenti tanácskozásban való részvételre annyira érett, hogy szónokai a legkényesebb kérdésekben megállnak talpukon. Könyvgyűjtők, költők, írók emelkednek ki ez osztályból a nélkül, hogy megszűnnének annak tagjainak maradni. A svéd nyelv monopoliumával szembe e nép kivitta a finn nyelv egyenjogúságát és azt ma is őrzi és védi, de egyetlen fegyvere a művelődés, egyetlen bástyája a jó népiskola.

— **Szép hagyaték.** Vajda János, siklósi ügyvéd végrendeletileg összes ingó és ingatlan vagyonát (egy pár kisebb hagyaték levonása után, mintegy 80,000 forint értékét) egy Siklóson felállítandó községi iskola költségei fedezésére hagyta; Azon esetben pedig, ha a siklósi község öt év alatt elmulasztaná egy ily iskola föllállítását, az említett vagyon a reformáltak iskolájára száll.

* * *

— **Nyilvános nyugtatványok.** (Folytatás) A „Család és Iskola“ árában fizettek:

a) **Az 1880. egész évre 3 frtot:**

140. Micsinyei Gizella tanító Budapesten. 141. Tanítótestület (udvarhelymegyei) Sz.-Keresztur. 142. Állami iskola Szász-Bréta. 143. Állami iskola Felvincz. 144. Községi iskola Előpatak. 145. Állami iskola Torda. 146. Szász József tanító Bibarczfalva. 147. Felső leány-iskola Keszthely.

b) **Az 1880-ik évfolyam II. felére 1 frt 50 krt.**

148. Szél György ev. ref. lelkész Bársud. 149. Dávidházi János ev. ref. lelkész Pocsaj. 150. Basa Bálint ev. ref. lelkész Derecske. 151. Weinhold Károly tanító Balatonfűred. 152. Tattias Ferenc tanító Zágon. 153. Állami iskola Felső-Porumbák. 154. Ev. ref. tanítókör Székely-Udvarhelyt. 155. Dömötör Krisztina tanító Kecskemét. 156. Néptanító-egylet (szathmárvidéki) Szathmár. 157. Állami elemi leány-iskola Kovászna. 158. Népnevelők-egylete Budapest. 159. Tanítóképző intézet kir. kath. Szathmár. 160. Felső leány-iskola Nagy-Körös. 161. Gszelmann Mátyás ev. luth. tanító Kaposcs. 162. Körösi Sándor ev. luth. tanító N.-Vázsony. 163. Tanító fiokör Sz.-Keresztur. 164. Thomandt József Theréz árvaházi tanító N.-Szeben. 165. Sigmund Gizella tanító Brassó.

Kolozsvárt, 1880. október 15-én.